

ADALÉKOK A RÉGI MAGYAR IRODALOMHOZ.

II. Foktövi János.*)

Toldy F. Deák szabású magyar versek története cím alatt irt dolgozatában (Kisf. Társ. Évk. V.) összeállítja amaz írók sorát, kik a XVI—XVIII. századokban a klasszikai verseléssel megpróbálkoztak.

Toldynak e munkássága nem első kísérlet, s nem mindenben eredeti, de eddig legteljesebb összeállítás. Előtte Rajniss (Kalauz 1782), Sándor István (Rabner satyráit bevezető értekezésében 1786), Szombathi János (Mind. Gyűjt. 1789), Virág B. (Pest 1804, Mossócsinál), majd Kazinczy Ferencz (Tud. Gyűjt. 1819. I.) dolgoztak e kérdésben, bővítvén az előbb ismerteket adataikkal. Toldy mindezek munkája eredményét összefoglalva, s az általa talált új adalékokat beleigtatva állította össze a deákizáló verselők sorát.

Ez az összeállítás azóta maig nem volt kiegészítve, pedig az idő több új adalékot vetett fölszínre. Többet ne említsek, a históriás írók között nem egy volt, a ki klasszikai versben írta egész hosszú históriáját. Magam sem akarom most mindazt összeszedni, a mi közben e kérdésre napvilágra jött, inkább egy ilyen új verselőt kívánok bemutatni, kinek nevét cikkem elejére tűztem. Foktövi János a protestáns világnak egy a szó szoros értelmében eltemetett alakja, kinek nevét Lumpe-Ember, emlékét egy kéziratot könyv tartotta fenn. Könyvének címe: Az Ember életéről, természetéről, állapotáról irt Prédikációk könyve, melyet Foktövi váci pap korában 1614—15 között irt. Prédikációk vannak benne összegyűjtve, rendbeszedve, úgy hogy az emberről való tudásnak XVII. századi kézikönyvét adja. Elkiséri az embert bölcsőjétől koporsójáig, magyarázva mindazt, a mire az embernek életében szüksége van, Istent és a vallást, az Istennek tetsző életet, a megbecsült fiataltságot s a megérdemlett aggkort, a gondtalan gyermekéveket s az élet delének fáradalmait; tanítva az erkölcsi és a világi életet. Ez a könyv körülbelül mindazt magában foglalja, a mi a XVII. század elején az emberre vonatkozó tudásnak tárgya lehetett. Mint ilyen teljes, egész és rendszeres. Az egyes prédikációkat

*) L. Magyar Könyv-Szemle 1887. 76—88.

Foktövi valószínűleg Váczott mondotta el különféle alkalmakkor, s midőn már együtt voltak, talán sajtó alá akarván adni, írta össze.

Foktövi János valószínűleg ama Fogthüy-családnak elődjei közül való, mely Komárom és Hajdú megyékben maig él, tekintélyes nemes ház. A protestantismus szolgálatában több Foktövit találunk, kik között már a XVI. században kivált János és Máté.

János született 1566-ban Tolnán, Debreczenben tanult, s Veresmarton és Szegeden volt iskolamester, 1592-ben Czegléden avatta fel Körtvélyesi püspök, ettől az időtől Adácson, Thökölyben s másutt volt prédikátor, míg 1604-ben Váczon települt le. Vándorlásaira vonatkoztatva írja jegyzéseit. A ki sokat járt, sokat tudhat az beszélni stb. Vác adott nyugalmat, a hol 1619—1625 között halhatott el. Életéről alig emlékezett meg valaki. Adatait maga jegyezte fel s adta át az utódoknak. Könyve megmentette a megsemmisüléstől.

Prédikációi közé ékelni szokott különféle idézeteket, Calvin és kora tudósainak írásaiból, az egyházi atyákból, a bibliából és zsoltárokból, sőt a klasszikus kor íróiból is. Ezeket az idézeteket hűen adja, s hogy mindenki megérthesse: lefordítja maga és pedig alakilag is hű fordításban. Ily módon a latin hexametert magyar hatos-versben, a latin distichont magyar pár-versben adja vissza. Ez a magyarázata fordításainak, melyeket nem sokára talán eredetiek is követtek. Kötetében eredeti kettő van (közöltem M. K. Szemle 1887.), fordított egy csomó. Mind azt közölni sem terünk nem engedvén, sem értékük miatt nem lévén kívánatos; néhány-
nak közlése árán, megváltjuk e fáradságot.

Édes álomra szemed ne bocsásd addig óh ember,
Nappali sok bűnöd, mig nem számlaltad elő.
Igy ifjúságból kijutván, vénség idejét
(Noha későn) jobbitsd, ne vessz el bűneidért te.
*Ifjúság virágát ördögre költi sok ember,
Rosszát, vénségét Istenre kötni akarja.*
Térjen utoljára Istenhez, befogad úgyis.

(Fol. 293b.)

Sok nyavalyák az embert környékezik aztán,
Vagy keres és ha talált, megszánja félti hogy elkel,
Vagy midőn dolgát rögtön s lankadtan mutatja,
Halogató, váró, tudatlan, végre vágódó,

Kedvetlen, feddő, elmulton csak dicsekvő,
 Még hogy gyermek volt, próbálja feddni kicsint csak;
 Vének elméjét végre sok nyavalya töri.

(Horatius: Ars poet. Multa senem etc. Fol. 314a.)

E két mutatóvány közül az első eredeti, a második fordított. Mind a kettő meggyőzi az olvasót arról, hogy írójuk nem volt közönséges verselő a klasszikai versírás gyermekkorában. Sem előtte, sem utána egyhamar nem volt, a ki beérte volna őt, mert ezek a versek, a mai ízléshez viszonyítva, nagyon döcögősek ugyan, de a XVII. századi prozódiaival mérve, valóságos gördülékeny versek. Az elsőben aláhuzott két sor gondolata bármely írótt megelőz e korból, úgy magáért a gondolatért, mint annak kifejezésbeli szabatoságáért. Foktői János Toldy sorozatában Diósi Gergely deák után Szenczi Albert előtt állhat, a XVI—XVII. századok találkozásán, haladást jelez a XVI. század verselésében. Foktői János e néhány versfordítás és töredék révén helyet foglalhat a magyar irodalom múltjában.

ERDÉLYI PÁL.

AD ARNOBII ADV. NAT. L. IV. C. 24.

Apud Arnobium Adv. Nat. l. IV. c. 24. legimus:

Numquid rege a Cyprio, cuius nomen Cinyras est, *dictatum* meretriculam Venerem divorum in numero consecratam?

Hoc loco codex Parisinns 1661. *dictatum* præbet, quod Reifferscheid in editione sua, de emendanda corruptela desperans, asterisco notavit. Nam coniecturam Gelii, *ditatam*, cum apud Clementem, Arnobium et Firmicum Maternum, præter quos de Venere a Cinyra consecrata nullos habemus auctores, eum a rege divitiis ornatam esse nusquam legamus, iure noluit in textum recipere. Sed multo planiorem ingredi licet emendandi viam, si tenemus, quod ad quæstionem solvendam maximi est momenti, scilicet Arnobium et hæc et illa, quæ l. V. c. 19 de eadem re profert:

Nec non et Cypriæ Veneris *abstrusa illa initia* præteribi-